

Sygn. akt I CSK 70/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 lutego 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z powództwa A. R.
przeciwko Skarbowi Państwa - Prezesowi Sądu Apelacyjnego
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 11 lutego 2015 r.,
skargi kasacyjnej powódki
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 15 marca 2013 r.2,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od powódki na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 2 700 (dwa tysiące siedemset) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powódka A. R. wносиła o zasądzenie od Skarbu Państwa - Prezesa Sądu Apelacyjnego kwoty 175.828,82 zł z odsetkami jako odszkodowania z racji pozbawienia jej części uposażenia sędziego w stanie spoczynku w okresie od dnia 1 sierpnia 2005 r. do dnia 15 maja 2010 r. Pozbawienie to było konsekwencją wydania orzeczeń lustracyjnych przez sądy lustracyjne obu instancji, następnie uchylonych w związku ze wznowieniem postępowania lustracyjnego.

Sąd Okręgowy oddalił powództwo, dokonując następujących ustaleń faktycznych.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 7 kwietnia 2004 r. w sprawie lustracyjnej stwierdził, że powódka - sędzia w stanie spoczynku - złożyła niezgodne z prawdą oświadczenie przewidziane w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 11 kwietnia 1997 r. o ujawnianiu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa Państwa (...) (Dz. U z 1999 r., nr 42, poz. 428 ze zm., cyt. dalej jako „ustawa lustracyjna”). Sąd drugiej instancji utrzymał to orzeczenie w mocy, a uchwałą Krajowej Rady Sądownictwa (KRS) nr ...2005 z dnia ... 2005 r. pozbawiono powódkę stanu spoczynku i uposażenia sędziego na podstawie art. 8 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1997 r. o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych (...) (Dz. U z 1998 nr 98, poz. 607; cyt. dalej jako „ustawa z dnia 17 grudnia 1997 r.”). Europejski Trybunał Prawa Człowieka (ETPCz.) w wyroku z dnia 8 kwietnia 2009 r. stwierdził, że w postępowaniu lustracyjnym dotyczącym powódki przed sądem krajowym doszło do naruszenia art. 6 § 1 w zw. z art. 6 § 3b Konwencji Praw Człowieka z racji nierzetelności procedury sądowej w postaci utrudniania lustrowanej dostępu do akt sprawy, ograniczenia możliwości sporządzania notatek. Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 18 listopada 2009 r. (sygn. II KO 79/09) wznowił postępowanie lustracyjne i przekazał sprawę lustracyjną powódki do ponownego rozpoznania. KRS podjęła uchwałę o wznowieniu postępowania w sprawie wszczętej na wniosek Ministra Sprawiedliwości (MS) z dnia 6 maja 2005 r. i uchyliła wcześniejszą, wspomnianą uchwałę z dnia 20 maja 2005 r. Zobowiązała jednocześnie MS do wypowiedzenia się co do tego, czy podtrzymuje on wniosek o wydanie uchwały pozbawiającej powódkę prawa do stanu spoczynku

i dodatkowego uposażenia. W związku z tym, że MS nie poparł ostatecznie wspomnianego wniosku KRS umorzyła postępowanie w sprawie pozbawienia powódki prawa do stanu spoczynku i dodatkowego uposażenia. Powódce nie wypłacono tego uposażenia za okres od sierpnia 2005 r do dnia 15 maja 2010 r. Różnica między wypłaconą powódce emeryturą zwykłą i uposażeniem dodatkowym wynosiła kwotę objętą pozwem.

Sąd Okręgowy oceniał istnienie przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa na podstawie art. 417¹ § 2 k.c. przy założeniu, że postępowanie lustracyjne wobec powódki jeszcze się toczy. Orzeczenie lustracyjne było istotnie niezgodne z prawem z przyczyn natury proceduralnej, jednakże podstawą pozbawienia powódki prawa do dodatkowego uposażenia była uchwała KRS z 2005 r., wydana zgodnie z przepisami powołanymi przez Sąd pierwszej instancji. Złożenie nieprawdziwego oświadczenia lustracyjnego przez sędziego stanowi uchybienie godności urzędu sędziego, jest jednocześnie przewinieniem dyscyplinarnym. Zdaniem Sądu, nie było możliwe przeprowadzenie rozumowania pozwalającego na uznanie, że szkoda powódki w postaci utraty części dochodów nie nastąpiłaby, gdyby Sąd Apelacyjny wydał wyrok zgodny z prawem, ponieważ treść prawomocnego orzeczenia sądu lustracyjnego nie była jeszcze znana na etapie tego postępowania. Tylko w takiej sytuacji możliwe byłoby stwierdzenie, że powódka poniosła szkodę pozostającą w związku przyczynowym ze zdarzeniem wyrządzającym szkodę, tj. orzeczeniem lustracyjnym. Zgodnie z art. 9 ustawy z dnia 17 grudnia 1997 r., w razie okazania się, że powódka złożyła rzetelne oświadczenie lustracyjne, będzie jej przysługiwało roszczenie o wypłatę wstrzymanego uposażenia w ramach stosunku pracowniczego z byłym pracodawcą. Ostatecznie Sąd Okręgowy wyjaśnił, że dla przyjęcia ewentualnej odpowiedzialności Skarbu Państwa na podstawie art. 471¹ § 2 k.c. istotne znaczenie ma ustalenie treści ponownego orzeczenia sądu lustracyjnego. Brak obecnie dowodu na to, że gdyby sąd ten działał zgodnie z prawem (procedurą), to powódka nie utraciłaby statusu sędziego w stanie spoczynku i prawa do odpowiedniego uposażenia.

Apelacja powódki została oddalona. Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji o istnieniu tzw. bezprawia sądowego, które może pojawiać

się także w razie naruszenia reguł postępowania. Normalnym następstwem prawomocnego orzeczenia lustracyjnego jest pozbawienie sędziego prawa do stanu spoczynku i związanego z nim uposażenia dodatkowego. Sąd Apelacyjny zastanawiał się nad tym, czy wznowienie postępowania lustracyjnego powinno wpływać na ukształtowanie się związku przyczynowego pomiędzy utratą przez powódkę części dochodu a uchylonym orzeczeniem lustracyjnym i udzielił odpowiedzi pozytywnej. Zaznaczył jednocześnie, że w okolicznościach danej sprawy taki związek jednak nie występuje. Doszło już bowiem do oddalenia skargi kasacyjnej powódki od niekorzystnego dla powódki ponownego orzeczenia lustracyjnego. Takie nowe orzeczenie jest podstawą zastosowania kary dyscyplinarnej w postaci pozbawienia powódki stanu spoczynku i odpowiednio wyższego uposażenia. Orzeczenie to potwierdza, że już w dacie wydania pierwszego orzeczenia lustracyjnego (z dnia 7 kwietnia 2004 r.) istniały merytoryczne podstawy do stwierdzenia, iż powódka złożyła oświadczenie lustracyjne niezgodne z prawdą. Powódki nie można było pozbawić uprawnienie do wyższego uposażenia za okres wsteczny, nawet gdyby ponownie została podjęta nowa uchwała KRS o pozbawieniu powódki stanu spoczynku i dodatkowego uposażenia. W takiej sytuacji Sąd Apelacyjny dostrzegł właściwy sposób zrekompensowania uszczerbku majątkowego powódki, który niewątpliwie istniał, ale nie pozostawał jednak w adekwatnym związku przyczynowym z orzeczeniem lustracyjnym z dnia 7 kwietnia 2004 r.

W skardze kasacyjnej powódki podnoszono jedynie zarzut naruszenia art. 361 § 1 k.c. odnoszący się do konstrukcji związku przyczynowego. Skarżąca wносиła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z ustaleń faktycznych dokonanych przez oba Sądy meriti wynika, że doszło do wydania powtórnego i prawomocnego już orzeczenia Sądu Lustracyjnego po wznowieniu tego postępowania. Oddalono bowiem skargę kasacyjną powódki od orzeczenia tego Sądu (sygn. akt [...]; s. 8 uzasadnienia zaskarżonego wyroku). Powódka opierała swoje roszczenie odszkodowawcze wobec Skarbu Państwa na

postanowieniach art. 417¹ § 2 k.c. i wywodziła je z faktu wydania orzeczeń w toku postępowania lustracyjnego, które okazało się - jak wyjaśnił ETPCz - postępowaniem nierzetelnym z racji naruszenia istotnych wymagań procesowych dotyczących jego przebiegu. Pierwotnie wydane przez Sądy Lustracyjne orzeczenia zostały uznane przez Sąd meriti za bezprawne w powodu wspomnianych uchybień procesowych. Zdaniem Sądów meriti, w pierwotnym postępowaniu lustracyjnym doszło do powstania stanu tzw. bezprawia sądowego w rozumieniu art. 471¹ § 2 k.c. Sądy te przyjęły także, że powódka poniosła uszczerbek majątkowy w rozmiarze odpowiadającym różnicy pomiędzy otrzymaną emeryturą na zasadach ogólnych i odebranych jej na podstawie uchwały KRS z dnia ... 2005 r. uposażeniem odpowiadającym stanowi spoczynku w okresie 2005-2010 r. Sąd Okręgowy stwierdził jednocześnie przedwcześnieść konstruowania normalnego związku przyczynowego pomiędzy wspomnianymi orzeczeniami lustracyjnymi i uszczerbkiem majątkowym powódki, skoro treść prawomocnego, ponownego przeczenia lustracyjnego nie była znana na etapie postępowania odwoławczego. Sąd Apelacyjny skonstatował natomiast w ogóle brak związku przyczynowego w rozumieniu art. 361 § 1 k.c. pomiędzy wspomnianymi zdarzeniami, ponieważ doszło już do ponownego, niekorzystnego i prawomocnego dla powódki orzeczenia lustracyjnego. Nowe orzeczenie lustracyjne potwierdziło bowiem to, że w kwietniu 2004 r. powódka złożyła niezgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne. Nietrudno dostrzec, że Sąd Apelacyjny rozważał kwestię związku przyczynowego już w kontekście wszystkich możliwych zdarzeń, które mogły mieć znaczenie na przebieg tego związku.

W ocenie Sądu Najwyższego, na tle dokonanych ustaleń faktycznych powstaje zasadnicze pytanie, czy można mówić o nielegalnym działaniu sądów lustracyjnych w 2004 r. (tzw. bezprawiu sądowym) w rozumieniu art. 417¹ § 2 k.c., pozwalającym przypisać odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbowi Państwa za zgłoszony przez powódkę uszczerbek majątkowy. Rozstrzygnięcie merytoryczne Sądu Lustracyjnego okazało się ostatecznie takie, jak rozstrzygnięcie pierwotne przed wznowieniem postępowania lustracyjnego. Oznacza to, że podejmowanie po pierwotnym orzeczeniu lustracyjnym czynności, zmierzających do pozbawienia powódki statusu stanu spoczynku i dodatkowego

wynagrodzenia, miało jednak swoje merytoryczne uzasadnienie, a w dodatku istniał de lege lata obowiązek prawny ich podejmowania (wniosek MS o pozbawienie sędziego prawa do stanu spoczynku i podejmowanie uchwały w tym przedmiocie przez KRS). W orzecznictwie SN sporo uwagi poświęcono wyróżnieniu pojęcia tzw. kwalifikowanego bezprawia sądowego i odróżnieniu go od zwykłego (niekwalifikowanego) naruszenia prawa przez sąd orzekający w procesie jego stosowania. Można zatem twierdzić, że w rozpoznawanej sprawie doszło do takich naruszeń prawa procesowego, które nie miały jednak - jak się ostatecznie okazało - zasadniczego wpływu na merytoryczne rozstrzygnięcie i jednocześnie zapewniono powódce możliwość pełnej ochrony jej interesu prawnego (wznowienie postępowania, przywrócenie statusu sędziego w stanie spoczynku, ponowny proces lustracyjny po wznowieniu postępowania). Pierwotne orzeczenia lustracyjne okazały się niewadliwe merytorycznie po ponownym przeprowadzeniu postępowania lustracyjnego i nie sposób pomijać ich przy ogólnej ocenie tego, czy w rozpoznawanej sprawie w ogóle doszło do relewantnego prawnie tzw. bezprawia sądowego.

W takiej sytuacji nie mogła zaktualizować się odpowiedzialność odszkodowawcza na podstawie art. 471¹ § 2 k.c. Nie było zatem potrzeby rozważania, czy pomiędzy pierwotnymi orzeczeniami lustracyjnymi i uszczerbkiem majątkowym powódki istniał adekwatny związek przyczynowy. Nietrafny okazał się więc podnoszony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 361 § 1 k.c. Należało zatem oddalić skargę kasacyjną (art. 398¹⁴ k.p.c.) i orzec o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 98 k.p.c. i art. 108 § 1 k.p.c.).